

การส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ปนเปื้อนแคดเมียม เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน: กรณีศึกษาตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก

Promoting Hemp Plantation on Cadmium Contaminated Agricultural Areas for Community Product Development: A Case Study of Mae Tao Subdistrict, Mae Sot District, Tak Province, Thailand

ภูมิรัฐวิศ สัมพันธ์พานิช¹ และ กาญจนนภา พงศ์พนรัตน์²

Poomtawat Sampanpanich and Kannapa Pongponrat

บทคัดย่อ

การส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่เกษตรกรรมที่ปนเปื้อนแคดเมียม เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนในตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในบริบทของชุมชน ปัญหาผลกระทบจากสารแคดเมียมที่ปนเปื้อน ทักษะคิดและความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ และนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนในพื้นที่ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก เพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนหรือพืชที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ และยังคงสามารถดำรงวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิมได้ การศึกษาในครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลระดับปฐมภูมิผ่านการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม ในมุมมองของผู้นำและตัวแทนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่าชุมชนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว ประกอบกับมีวัฒนธรรมและความเชื่อต่าง ๆ บนพื้นฐานของวิถีชีวิตเกษตรกรรมและวัฒนธรรมการปลูกข้าว นอกจากนี้ยังพบว่า การปนเปื้อนแคดเมียมในดินของเกษตรกรส่งผลกระทบต่อในด้านของการประกอบอาชีพ ด้านรายได้ และด้านสุขภาพ เช่น ประชากรในชุมชนมีอาการปวดข้อ ปวดกระดูก ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับสารปนเปื้อนแคดเมียม แนวทางในการแก้ไขปัญหาทางหนึ่ง คือ การปลูกพืชทดแทน เช่น เฮมพ์หรือกัญชงที่สามารถผลิตเป็น

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ

Graduate student, Master of Arts Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries, College of Innovation, Thammasat University, Bangkok.

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ

Assistant Professor, College of Innovation, Thammasat University, Bangkok

Corresponding author e-mail: kannapap@hotmail.com

ARTICLE HISTORY: Received 23 August 2019, Revised 19 November 2019, Accepted 2 December 2019.

เส้นใยเพื่อส่งออกต่างประเทศ หรือเพื่อการแปรรูป และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ออกจำหน่าย เนื่องจากเส้นใยของเฮมพ์มีคุณภาพที่เหนียวมากทำให้มีราคาสูง และจากการศึกษายังพบว่า ผู้นำและตัวแทนในชุมชนมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ เห็นด้วยหากมีการส่งเสริมให้มีการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ปนเปื้อน แต่จะต้องมีการควบคุมการผลิต การดูแลแปลงปลูก การรักษาความปลอดภัย ตลอดจนการมีหนังสือรับรองว่าสามารถปลูกได้อย่างถูกกฎหมาย นอกจากนี้ควรให้มีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องวิธีการปลูก การดูแลรักษา และการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และเกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: เฮมพ์ ผลิตภัณฑ์ชุมชน แม่ตาว แม่สอต แคดเมียม

Abstract

The promotion of hemp plantation on cadmium (Cd) contaminated agricultural areas was examined as a means of developing community products through a case study of Moo 2, Mae Tao Subdistrict, Mae Sot District, Tak Province. The aim was to study problems of Cd contamination in farming soil in a community context of farmers, with attitudes and opinions of community residents about promoting hemp plantation development as a community product to find sustainable solutions to community problems by promoting crop cultivation or replacement with plants of economic value that still maintain the original agricultural lifestyle. Qualitative research was done by collecting primary data through field visits for in-depth interviews and group interviews to obtain viewpoints of community leaders and representatives.

Results were that most communities were engaged in agricultural rice cultivation as an occupation as well as having different cultures and beliefs based on the farming way of life and rice cultivation. In addition, it was found that Cd contamination in the soil of farmers affected occupations, income, and health, with people in the community suffering from such symptoms as joint pain and bone pain as a consequence of the contamination. One way to resolve the problem would be an alternative crop such as hemp, which can be manufactured into fibers for export or processed to develop as a community production in different forms for sale and refinement. Community leaders and representatives had similar opinions in favor of the promotion of hemp planting, if they maintained control of production with careful planting, crop security, as well as official certificates authorizing that hemp may be planted legally. Training should also be provided to educate villagers about how to grow, maintain, and transform the crop to create jobs and bring new sources of income to the community while achieving sustainable community development.

Keywords: *Hemp, Community products, Mae Tao, Mae Sot, Cadmium*

บทนำ

ประเทศไทยมีพื้นที่ทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเห็นได้จากการปลูกข้าวมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงก่อให้เกิดการรังสรรค์ วัฒนธรรมทางความคิด วัฒนธรรมการกิน ความเชื่อ ที่แสดงออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เรื่องแม่โพสพ จนกลายเป็นภาคอุตสาหกรรมการเกษตรที่มีการส่งออกข้าวเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก ประกอบกับปัจจุบันมีการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม ทำให้มีการปลดปล่อยของเสียลงสู่สิ่งแวดล้อมทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ ดิน เสียง และอากาศ โดยเฉพาะการปนเปื้อนโลหะหนักในดินที่มีสาเหตุมาจากการเปิดหน้าดิน และการทำเหมืองแร่จนกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ หากไม่ได้รับการบำบัดอย่างถูกวิธีและเหมาะสมแล้ว จะมีความเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ความเป็นพิษต่อสัตว์ ความเป็นพิษต่อพืช และความเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม (Chen et al. 2006) เช่นเดียวกับในพื้นที่ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีการตรวจพบสารโลหะหนักที่เป็นพิษต่อร่างกายเมื่อได้รับสัมผัสในปริมาณที่สูงเกินค่าขีดจำกัด โดยมีการกำหนดปริมาณการปนเปื้อนแคดเมียมในอาหารให้มีความเข้มข้นสูงสุดไม่เกิน 0.4 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และในร่างกายของมนุษย์ ได้กำหนดค่ามาตรฐานของแคดเมียมในร่างกาย หากเป็นคนปกติทั่วไปต้องมีระดับแคดเมียมในปัสสาวะ < 2 ไมโครกรัม/กรัม ครีเอตินิน และไม่เกิน 10 ไมโครกรัม/กรัม ครีเอตินิน และต้องมีระดับแคดเมียมในเลือด < 5 ไมโครกรัม/ลิตร แต่ไม่เกิน 10 ไมโครกรัม/ลิตร (CODEX. 2015)

ในปี 2541 The International Water Management Institute (IWMI) หรือสถาบันจัดการน้ำนานาชาติ ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ได้ทำการสำรวจพื้นที่ปนเปื้อนโลหะหนักในดินนาข้าว และพบการปนเปื้อนแคดเมียมในเมล็ดข้าวและดินในนาข้าว ในตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่กุ และตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานของกลุ่มประชาคมยุโรป และค่าการปนเปื้อนแคดเมียมในดินสูงกว่าค่ามาตรฐานการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย และเกษตรกรรมที่กำหนดไว้ต้องไม่เกิน 37 มิลลิกรัม/กิโลกรัม (ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติฉบับที่ 25, 2547 เรื่องการกำหนดมาตรฐานคุณภาพดิน) นอกจากนี้ยังพบการปนเปื้อนในผักและปลาตลอดจนน้ำบาดาลในหมู่บ้าน จนไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภค ทำให้เกษตรกรไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรได้ (กรมควบคุมมลพิษ. 2545) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) พบว่า การทำนาปลูกข้าวมีการปนเปื้อนสารแคดเมียมในเมล็ดข้าว ตลอดจนการปนเปื้อนดินในนาข้าวด้วย ซึ่งค่าแคดเมียมที่พบในเมล็ดข้าวบางพื้นที่สูงกว่าค่ามาตรฐานหรือเกินเกณฑ์ที่ CODEX กำหนด จึงได้เสนอแนะมาตรการในการแก้ไข ปัญหาเบื้องต้น โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำการเกษตร เพื่อช่วยลดการดูดซับแคดเมียมในต้นข้าว สำหรับพื้นที่ที่พบการปนเปื้อนแคดเมียมปริมาณสูง เสนอให้มีการหลีกเลี่ยงการปลูกข้าว เพื่อลดการรับสัมผัสแคดเมียมผ่านการบริโภค และให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในดินที่ปนเปื้อนรูปแบบอื่น ๆ นอกเหนือจากการทำการเกษตร แต่เนื่องจากประชากรมีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่ปลูกข้าวมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้การดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในครั้งนี้ ได้มีการเก็บข้อมูลดินในพื้นที่เกษตรกรรม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และได้จัดแบ่งพื้นที่ปนเปื้อนแคดเมียมไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1) พื้นที่ที่มีการปนเปื้อนระดับ 0-3 มิลลิกรัม/กิโลกรัม 2) 3-37 มิลลิกรัม/กิโลกรัม และ 3) มากกว่า 37 มิลลิกรัม/กิโลกรัม นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2558) ยังรายงานผลกระทบทางสุขภาพ

จากการบริโภค พืช ผัก และน้ำดื่มที่ปนเปื้อนแคดเมียม จนทำให้พบว่า ชาวบ้านในชุมชนบางส่วน มีอาการปวดเอว ปวดกล้ามเนื้อขา กระดูกพรุน ตลอดจนตรวจพบค่าไตและการทำงานของไตผิดปกติ ในพื้นที่ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก อีกด้วย

ดังที่กล่าวมา การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นการหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาการปนเปื้อน แคดเมียมในพื้นที่ดินและผลผลิตทางการเกษตร โดยนำเฮมพ์หรือกัญชง (*Cannabis sativa* L.) มาใช้ในการศึกษา โดยพืชที่ได้ทำการคัดเลือก เป็นพืชที่ไม่เข้าห่วงโซ่อาหารของผู้บริโภค ให้ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจต่อชุมชน เป็นพืชที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจและสามารถใช้ประโยชน์ได้ทุกส่วน ตลอดจนเป็นที่ต้องการของตลาดโลก โดยในปัจจุบันการเพาะปลูกเฮมพ์ เพื่อนำเส้นใย และเมล็ดมาใช้ประโยชน์ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี 2556 มีพื้นที่การเพาะปลูกเฮมพ์ทั่วโลกกว่า 569,000 ไร่ ซึ่งประเทศที่มีพื้นที่การเพาะปลูกเฮมพ์ขนาดใหญ่ที่สุด 5 ลำดับแรก คือ แคนาดา เกาหลีเหนือ จีน ฝรั่งเศส และชิลี โดยที่สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีมูลค่าการนำเข้าผลผลิตเฮมพ์สูงที่สุด (Schlutenhofer และ Yuan, 2017) สำหรับในประเทศไทยแม้ว่าเฮมพ์จะถูกจัดเป็นยาเสพติดให้โทษ ประเภทที่ 5 เช่นเดียวกับกัญชาก็ตาม และเพื่อให้มีการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ให้เป็นพืชทางเศรษฐกิจ ตามนโยบายของทางรัฐบาล จึงได้มีการออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อเพิ่ม และประเภทยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 12) กำหนดเพิ่มเติม เจือปนของเฮมพ์โดยให้ยกเว้นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากเปลือกแห้ง แกนลำต้นแห้ง และเส้นใยแห้งไม่จัดเป็นยาเสพติดให้โทษ (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2561: 6) จึงทำให้เฮมพ์สามารถใช้เป็นพืชทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหาการปนเปื้อนแคดเมียมในชุมชน สามารถทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนอย่างยั่งยืน และตอบสนองนโยบายพืชเศรษฐกิจของภาครัฐ ตลอดจนการส่งเสริมการแปรรูปจากเฮมพ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) กล่าวคือ การนำกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับสินทรัพย์ทางปัญญา (Cultural Asset – Based) มาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์สินค้านวัตกรรม (Innovation) ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) หรือเพิ่มคุณค่าทางสังคมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) นอกจากนี้ ยังจะทำให้เกิดการสร้างงานให้กับคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดรายได้ เกิดการสร้างเป้าหมายร่วมกันของชุมชนในการพัฒนา และลดอัตราการย้ายไปทำงานในเมืองได้ และยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2545)

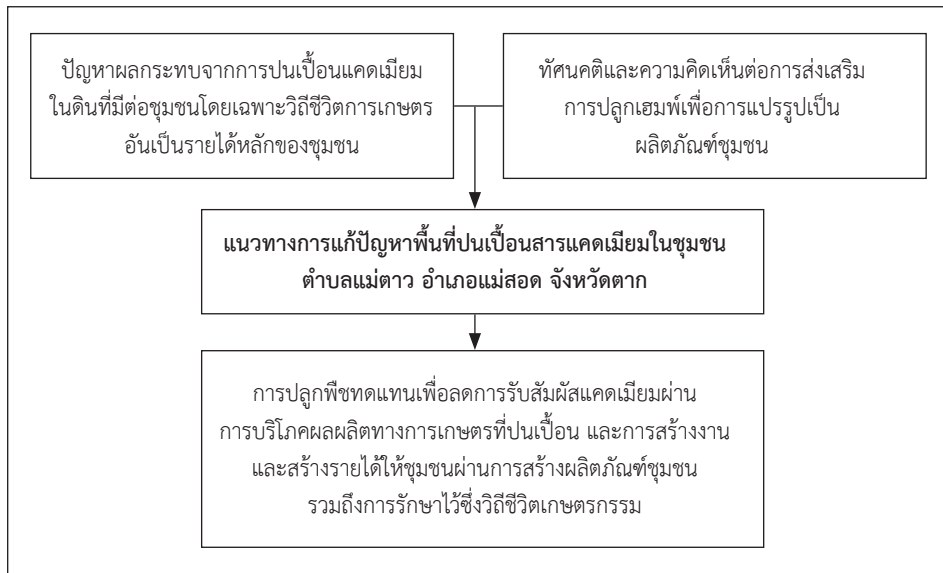
บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา การปลูกเฮมพ์เพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาข้อมูลสภาพแวดล้อมในบริบทของชุมชน รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาผลกระทบจากการปนเปื้อนแคดเมียมในดินที่มีต่อชุมชน โดยเฉพาะวิถีชีวิตการเกษตรอันเป็นรายได้หลักของชุมชน อีกทั้งมุ่งศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ปนเปื้อนแคดเมียมเพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยในบริเวณพื้นที่ปนเปื้อนสารแคดเมียมในหมู่ที่ 2 ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สลด จังหวัดตาก

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชน: “ผลิตภัณฑ์ชุมชน” ในประเทศไทยนั้นเป็นนโยบายจากทางภาครัฐที่มีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมและการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยมีการสนับสนุน ตลอดจนการส่งเสริมให้ชุมชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ (Product) โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการตลาด การผลิต หรือการสอดแทรกนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้าไปในผลิตภัณฑ์ ให้ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นที่ยอมรับต่อตลาด ตลอดจนมีคุณภาพของสินค้า การนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อลดอัตราการย้ายเข้าไปทำงานในเมือง โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้เน้นการพึ่งพาตนเอง (Self-Reliance) ซึ่งเป็นการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริมการสร้างงานให้กับคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดรายได้ ตลอดจนการสร้างเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อการกินอยู่ที่ดี คุณภาพชีวิตที่ดี และส่งเสริมรากฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ยังเป็นการสืบสานทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2545)

แนวความคิดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์: อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ในปัจจุบันไม่มีการกำหนดคำนิยามที่แน่นอนหรือชัดเจนมากนัก ซึ่งได้มีการแปลความหมายด้วยการปรับใช้ให้เข้ากับบริบทและระบบเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ โดย John Howkin (2001) อ้างในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552) ได้ให้คำนิยามอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง “การสร้างมูลค่าที่เกิดขึ้นจากความคิดของมนุษย์” โดยมุ่งเน้นการผลิตที่พัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และในโลกยุคปัจจุบันสามารถสร้างมูลค่าได้มหาศาล และจัดว่าเป็นที่นิยมของกระแสโลก โดยผู้ประกอบการในแต่ละอุตสาหกรรมล้วนต่างปรับตัว เพื่อให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามนวัตกรรม เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้น และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยกระทรวงอุตสาหกรรม ประเทศไทย ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้พื้นฐานของสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์สินค้า และบริการที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ หรือเพิ่มคุณค่าทางสังคมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ปัจจุบันวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ทำให้หลายประเทศตระหนักถึงเรื่องของการป้องกันและแก้ไขปัญหามากขึ้น โดยเป้าหมายของการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals [MDGs]) ขององค์การสหประชาชาติ (The United Nations [UN]) ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่สิ้นสุดลงในปี 2558 และทางองค์การสหประชาชาติ ได้มีแนวคิดใหม่เพื่อเริ่มการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยคำนี้ถึง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Goals [SDGs]) โดยประเด็นสำคัญของวาระการพัฒนาภายหลังปี 2558 คือ การจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกำหนดกรอบที่หลากหลายมิติมากขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความเชื่อมโยงกัน โดยจะมีการเริ่มใช้ตั้งแต่เดือนกันยายน 2558 และมีอายุครอบคลุม 15 ปี (2558-2573) โดย UN ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหมด 17 ข้อ หรือเรียกว่า “SDGs 17 Goals” (Griggs. 2013) สำหรับกรอบความคิดในการทำวิจัยครั้งนี้สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังรูปที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การเก็บข้อมูลทั้งระดับปฐมภูมิ (Primary Data) และระดับทุติยภูมิ (Secondary Data) จากพื้นที่ศึกษาของหมู่ที่ 2 ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก โดยมี กลุ่มประชากรตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชนในส่วนตัวต่าง ๆ จำนวน 10 คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าอาวาส และ 2) ตัวแทนในชุมชนจำนวน 15 คน โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนในชุมชน โดยใช้การตั้งคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) หรือ การสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Guided Interview) ที่มีการใช้คำสำคัญ (Keywords) เป็นเครื่องชี้นำในการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม ตามวันและเวลาที่ได้นัดหมายกับกลุ่มผู้นำชุมชน และตัวแทนในชุมชนที่ได้ทำการนัดหมายไว้เบื้องต้น ทั้งนี้ ผู้สัมภาษณ์ได้ทำการขออนุญาต อดเสียงของผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั้งในระดับปฐมภูมิ และทุติยภูมิที่จำเป็นต่อการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ถูกรวบรวมจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แล้วถูกนำมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การบันทึกข้อมูลและการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้รับ
2. การถอดรหัสจากการสัมภาษณ์
3. การจัดกลุ่มข้อมูลและสร้างประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ
4. การนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประมวลผล และบรรยายในรูปแบบเชิงพรรณนา จากนั้นจึงตีความจำแนก ตรวจสอบความถูกต้องสรุปข้อมูล และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงปัญหาผลกระทบการปนเปื้อนแคดเมียมในดินที่มีต่อชุมชน โดยเฉพาะวิถีชีวิตการเกษตรอันเป็นรายได้หลักของชุมชน และทัศนคติและความคิดเห็นของชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกเหมพ์ ในพื้นที่ปนเปื้อนแคดเมียมเพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม ผลจากการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ และตัวแทนในชุมชน สามารถสรุปผลวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลสภาพแวดล้อมทั่วไป และปัญหาผลกระทบจากมลพิษสิ่งแวดล้อม

1.1 ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านในพื้นที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวมาตั้งแต่ในอดีต มีประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำขวัญข้าว พิธีการรับท้องข้าว ตลอดจนความเชื่อเรื่องแม่โพสพ โดยมีปู่ตายายสอนมาจากรุ่นสู่รุ่น ชาวบ้านในชุมชนมีฐานะพอมีพอกิน ปลูกผัก เลี้ยงปลา มีการทำเกษตรในเชิงพาณิชย์ และส่วนมากเป็นคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ ประชากรที่อาศัยอยู่ล้วนแล้วแต่เป็นตระกูลเก่าแก่ และพบอัตราการย้ายออกค่อนข้างน้อยส่วนมากจะมีแต่การย้ายเข้ามาในชุมชน แต่พอมาช่วงระยะหลัง ๆ พบว่า คนรุ่นหลังเริ่มไม่ทำเกษตรหรือไม่อยากทำ ส่วนมากมักไปทำงานในเชิงอุตสาหกรรมหรือทำงานในโรงงานมากขึ้น สำหรับปัญหาหลักในชุมชน คือพื้นที่มีการปนเปื้อนแคดเมียมในพื้นที่เกษตรกรรม และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน แม้ว่าชุมชนจะพยายามหาทางแก้ไข และรับรู้มาโดยตลอดในเรื่องของแคดเมียมปนเปื้อนในดิน และคิดว่าหน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ เนื่องจากเป็นปัญหาที่ชุมชนไม่ได้สร้างขึ้นมาจากตัวชุมชนที่กล่าวว่า

“บริษัทที่ทำเหมืองรู้อยู่แล้วว่าแร่เหล่านี้นมันอยู่ด้วยกัน ระหว่างสังกะสีกับแคดเมียม แต่เขาไม่ยอมเปิดเผยให้ชาวบ้านรู้ เพราะกลัวการรับผิดชอบต่อชุมชน ต่อมลพิษทางน้ำ ทางดิน”
(ตัวแทนในชุมชน. สัมภาษณ์ 2562)

สำหรับชาวบ้านในชุมชนมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า แคดเมียมเกิดจากการทำเหมือง และชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าเหมืองเป็นต้นเหตุของแคดเมียม ที่ไหลลงมาจากบริเวณที่มีการทำเหมืองทำให้เกิดการปนเปื้อนบนพื้นดิน และลำน้ำที่มีการผันน้ำมาใช้ในการทำเกษตรกรรม โดยที่ผ่านมาได้มีการสำรวจและทำแผนที่แสดงพื้นที่ที่มีการปนเปื้อน และได้มีการแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมให้มีการปลูกอ้อยเพื่อขายและแปรรูปเป็นพลังงานเอทานอลที่มีโรงงานรับซื้อในอำเภอแม่สอด หากแต่อ้อยมีต้นทุนที่สูงขึ้น ประกอบกับราคาซื้อที่ต่ำหรือไม่มีการประกันราคาอ้อย จึงทำให้ชาวบ้านในบางพื้นที่กลับมาปลูกข้าวเช่นเดิม เพราะการทำเกษตรหรือการทำนา คือ วิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม จึงเป็นเรื่องที่ยากของชุมชนที่จะทดลองปลูกพืชชนิดอื่น ๆ ประกอบกับผู้นำชุมชนบางส่วนกล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ขยายผ้าเอาหน้ารอด ไม่ได้เกิดความยั่งยืน และไม่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับชุมชนได้ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านรายได้ ดังตารางที่ 1

1.2 ด้านรายได้ ชุมชนแม่ตาวมีอาชีพหลักในการปลูกข้าวหอมมะลิ และมีรายได้เสริมมาจากการปลูกผักสวนครัว เช่น ผักกาด ผักคะน้า เพื่อขายรายวันที่ตลาดชุมชน ซึ่งน้ำที่ใช้ปลูกพืชอาจได้รับสารปนเปื้อนในหลายจุด แต่ก็มีความพยายามหลีกเลี่ยงแหล่งปลูก และแหล่งน้ำที่นำมาใช้ เช่น

พยายามหาดินจากอีกแหล่งมาถมทับที่ดินเดิม ซึ่งก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าจะมีสารแคดเมียมตกค้าง
มากนักน้อยเพียงใด แม้ว่าจะเคยมีการนำข้าวที่ผลิตจากแม่บ้านดาวไปเผา เมื่อประมาณปี 2549-2550
เพราะมีสารแคดเมียมปนเปื้อนเกินค่ามาตรฐาน มีการจ่ายค่าชดเชยจากข้าวที่เผา และมีการส่งเสริม
ให้มีการปลูกอ้อยเพื่อเป็นพืชทดแทน รวมทั้งมีโครงการจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เข้ามาเพื่อจัดฝึก
อบรมให้แก่ชุมชน แต่ก็ไม่มีอย่างต่อเนื่อง และไม่มีการประเมินประโยชน์ของการจัดฝึกอบรมใด ๆ
จึงเป็นภาระของชาวบ้านที่ต้องเสียเวลาในการเข้าร่วมมากกว่า ทำให้ชุมชนบ้านแม่ตาวมีการคัดค้าน
หลายโครงการของภาครัฐที่ผ่านมา แต่จะมีโครงการที่เป็นประโยชน์อยู่บ้าง คือ โครงการทำชาจากพืช
สมุนไพรที่ปลูกเองเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อเน้นการเติบโตจากรากฐานของชุมชน และสามารถทำ
ต่อยอดได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องการให้กรมชลประทานเข้ามาส่งเสริมการจัดการแหล่งน้ำ เพื่อทำการ
เกษตรกรรมของชุมชนให้มากกว่านี้ เพราะการทำเกษตร คือ รายได้หลักของบ้านแม่ตาว หากแต่
แหล่งน้ำมีการปนเปื้อนสารแคดเมียม ย่อมมีผลกระทบต่อการค้ารังซีพ และรายได้ของชุมชนเป็นอย่างมาก
โดยสามารถสรุปได้ในตารางที่ 1

1.3 ด้านสุขภาพ โดยส่วนใหญ่ชุมชนนิยมซื้อข้าวสารจากภายนอกชุมชนมาบริโภค เพื่อ
หลีกเลี่ยงการบริโภคข้าวในพื้นที่ หากแต่ก็ยังมีการซื้อข้าวในพื้นที่มาบริโภคด้วย และช่วงหลังนี้ได้
มีการซื้อน้ำจากภายนอกมาบริโภคด้วย ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านไม่มั่นใจในความสะอาด และความ
ปลอดภัยของสารแคดเมียมที่อาจมีการปนเปื้อนอยู่ในข้าว และแหล่งน้ำของชุมชน โดยกังวลว่าหาก
บริโภคเข้าไปแล้วอาจจะส่งผลกระทบต่อร่างกาย และสุขภาพ

ด้านสุขภาพของประชากรในหมู่บ้านแม่ตาว พบว่า มีผู้สูงอายุที่มีอาการปวดข้อ ปวด
กระดูก จากการได้รับสารแคดเมียมมาเป็นเวลานาน ประกอบกับการทำงานหนัก ทำให้ร่างกายทรุดโทรม
มากขึ้น อีกทั้งปัจจุบันเริ่มมีคนอายุน้อยที่มีอาการปวดข้อปวดกระดูกมากขึ้น ซึ่งมั่นใจว่ามาจากการ
ได้รับสารปนเปื้อนในอาหาร น้ำ และอากาศ แม้ว่าโรงพยาบาลแม่สอดจะมีโครงการออกบริการ
ตรวจคัดกรองผู้ที่มีสารแคดเมียม 2-3 ครั้งแล้ว และพบชาวบ้านที่มีการตรวจพบแคดเมียมในร่างกาย
เกินค่ามาตรฐานที่กำหนด จึงทำให้ประชากรในชุมชนหลายคนตกใจ กังวล และตระหนักถึงในเรื่องนี้
มาก แม้แพทย์จะให้ยาเสริมบำรุงร่างกาย เช่น แคลเซียมเสริมสร้างกระดูกมาทาน แต่ทุกอย่างเป็นการ
แก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เนื่องจากแคดเมียมที่ปนเปื้อนในร่างกายยังไม่มีการรักษา อย่างไรก็ตามในชุมชน
ยังไม่พบการเสียชีวิตจากสารแคดเมียมในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมาชุมชนได้รับเงินสนับสนุนในหลายด้าน
จากผู้ประกอบการเหมือง เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ แต่ก็ไม่ได้ทำโครงการอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้
การแสดงความรับผิดชอบต่อเหมืองเงียบหายไป ยกเว้นการดำเนินการจ่ายค่าชดเชยรายบุคคลที่ยัง
เป็นคดีความต้องดำเนินการต่อเนื่อง และยังมี การฟ้องร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นต่อร่างกายและที่ดินทำกิน
ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลปัญหาด้านสุขภาพได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ปัญหาในด้านต่าง ๆ และแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

ปัญหา	สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น	แนวทางการแก้ปัญหา
1. ด้านการประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ชาวบ้านไม่สามารถปลูกข้าวได้เช่นเดิม เนื่องจากที่ดินมีการปนเปื้อน ตลอดจนไม่สามารถขายผลผลิตที่ปลูกได้เนื่องจากจะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค 	<ul style="list-style-type: none"> ปรับเปลี่ยนไปปลูกพืชทดแทนอื่น ๆ เช่น อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ยางพารา เพื่อหลีกเลี่ยงการบริโภคและสามารถขายผลผลิตได้
2. ด้านรายได้	<ul style="list-style-type: none"> การปลูกพืชทดแทน เช่น อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง และยางพารา สามารถสร้างรายได้ในระดับหนึ่งแต่ราคาของผลผลิตไม่คงที่ ตลอดจนไม่สามารถส่งออกกลับไปขายนอกจังหวัดได้ เนื่องจากผลผลิตมีการปนเปื้อน จึงทำให้รายได้ต่อครัวเรือนไม่คงที่ 	<ul style="list-style-type: none"> ชาวบ้านหันกลับมาปลูกข้าวเช่นเดิม มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริม โดยทำออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจำหน่าย
3. ด้านสุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> ชาวบ้านมีอาการป่วยที่เกิดขึ้นจากการได้รับสารแคดเมียมมาเป็นเวลานาน และทำให้มีอาการปวดข้อ ปวดกระดูก และทำให้ร่างกายทรุดโทรมมากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> โรงพยาบาลแม่สอดมีโครงการออกบริการตรวจคัดกรองสารปีละ 1-2 ครั้ง ทานยาเสริมบำรุงร่างกาย เช่น แคดเซียม เพื่อเสริมสร้างกระดูก เนื่องจากยังไม่มีการรักษา

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาของชุมชนเบื้องต้น พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความคิดเห็นว่าการควรมีการสร้างมูลค่าในพื้นที่ เช่น การนำดินไปตรวจการสะสมและปนเปื้อนสารแคดเมียมอย่างสม่ำเสมอจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง กรมพัฒนาที่ดินควรมีโครงการส่งเสริมการใช้ที่ดินให้แก่ชุมชน เช่น การติดตามตรวจสอบสภาพดินสองครั้งต่อปี เพื่อให้ทราบถึงเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ อันเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่สินค้าการเกษตรของชุมชนแม่ตาว อีกทั้งควรส่งเสริมการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน (land use planning) ให้มีความเหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนปัจจุบัน นอกจากนี้มีหลายครัวเรือนในชุมชนบ้านแม่ตาวมีการขายข้าวของตนเองทั้งหมด แล้วไปซื้อข้าวจากแหล่งอื่นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะไม่มีความมั่นใจข้าวที่ปลูกจากที่ดินของตนว่ามีสารปนเปื้อนหรือไม่ โดยตัวแทนจากผู้นำชุมชนกล่าวว่า

“จะอย่างไรให้อยู่ในพื้นที่ที่มีสารปนเปื้อนแคดเมียมแบบนี้ได้ เพราะนี่คือ บ้านของเรา
ย้ายไปไหนไม่ได้”

(ผู้นำในชุมชน. สัมภาษณ์ 2562)

2. ทศนคติและความคิดเห็นของชุมชนในการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์เพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน

ผลจากการสัมภาษณ์ ในกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ และตัวแทนในชุมชน พบว่า ทศนคติและความคิดเห็นของชุมชน มีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

2.1 ทศนคติและความคิดเห็นของชุมชนที่ เห็นด้วย ให้มีส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ จะต้องพิสูจน์ได้ชัดเจนว่า เฮมพ์สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนได้จริง ก็น่าสนใจที่จะทดลองปลูก แต่ต้องมีการทำรั้วล้อมไว้อย่างมิดชิดเพื่อป้องกันการลักขโมยหรือตัดไปขาย มีการปลูกอย่างถูกต้อง ผ่านหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ และต้องมีหนังสือรับรองว่า เฮมพ์สามารถปลูกได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพราะชาวบ้านยังมีความกังวลอยู่ในเรื่องของกฎหมาย โดยแรงจูงใจที่จะทำให้ชาวบ้านหันมาปลูกเฮมพ์ คือ การเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นได้จริง ในขณะที่เฮมพ์เป็นสิ่งใหม่ที่ต้องมีการลงทุน ชุมชนยังไม่มั่นใจว่า ดินที่บ้านแม่ตาวจะสามารถปลูกเฮมพ์ขึ้นได้ เพราะสภาพดินอาจไม่เหมาะสมกับพืชชนิดนี้ อีกทั้งแหล่งน้ำก็เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา เพราะทุกวันนี้บ้านแม่ตาวใช้น้ำจากน้ำฝน น้ำบาดาล และน้ำจากห้วยแม่ตาวในการเพาะปลูก ซึ่งน้ำจากห้วยแม่ตาว และน้ำบาดาล นั้นยังคงมีสารปนเปื้อน ตลอดจนควรให้ความรู้และมีการอบรมวิธีการปลูก วิธีการแปรรูป เพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำเป็น เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องเริ่มนับหนึ่งใหม่ ประกอบกับปัจจุบันอ้อยก็เริ่มแล้ง และไม่นิยมปลูกกันมากนัก นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเห็นว่า เป็นเรื่องดีหากมีการส่งเสริมให้มีการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ และมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน อย่างไรก็ตามต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านที่สนใจ เช่น การปลูกผักต้องมีการเรียนรู้ ต้องริเริ่มทำเป็นกลุ่มก่อนแล้วจึงเริ่มปลูก ไม่ใช่ทำทีเดียวทั้งหมดบ้าน ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดตัวแทนในชุมชนกล่าวว่า

“ต้องหาช่องทางในการส่งผลผลิตจากการแปรรูปเฮมพ์สู่ตลาดรับซื้อ ที่สำคัญควรคำนึงถึงว่า

ถ้าหากเก็บผลผลิตและทำผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้ว จะนำไปจำหน่ายที่ไหน

หากมีตลาดรองรับก็น่าจะส่งเสริมให้ปลูกได้”

(ตัวแทนในชุมชน. สัมภาษณ์ 2562)

นอกจากนี้ชุมชนคิดว่าแนวทางการส่งเสริมนี้อยู่ที่ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจว่า จะนำนโยบายใดมาใช้ ในการแก้ปัญหา ซึ่งควรอธิบายและทำให้เกิดความเข้าใจว่า ปลูกเฮมพ์แล้วจะมีประโยชน์อย่างไร เฮมพ์ไม่ไชยาเสพติด และเฮมพ์ไม่มีประโยชน์ต่อการศึกษา ทั้งหมดนี้อยู่ที่ผู้นำที่จะชี้แจงชุมชนที่จะต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้ทางผู้นำชุมชนได้กล่าวถึงการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์ในชุมชนว่า

“จะส่งเสริมให้ชาวบ้านประมาณ 20% ทำ โดยควรมีการปลูกให้ชุมชนศึกษาก่อนว่า เฮมพ์ปลูกแล้วสามารถนำไปขายได้ โดยจะเริ่มจากกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้วเป็นกลุ่มนำร่อง ทำให้เห็น

เป็นกลุ่มตัวอย่าง เมื่ออีกกลุ่ม 80% ที่ยังไม่ได้ทำ เห็นว่าสามารถทำได้จริง สามารถสร้างงาน

สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ก็อาจทยอยค่อย ๆ เริ่มทำตามกัน”

(ผู้นำชุมชน. สัมภาษณ์ 2562)

หากแต่ในปัจจุบันปัญหาคือ คนรุ่นหนุ่มสาว รุ่นลูกรุ่นหลานในชุมชนเริ่มเข้าเมืองกันหมด ไม่มีใครอยากทำการเกษตร เนื่องจากเห็นว่า รายได้น้อย ดังนั้นคนที่อยู่ในชุมชนส่วนมากจะเป็นรุ่นพ่อแม่ ที่ทำการเกษตร รุ่นลูกก็มีบ้างเป็นบางส่วน และหากมีการส่งเสริมให้มีการปลูกเฮมพ์เพื่อสร้างอาชีพให้ มีรายได้แล้ว และเกิดเป็นรูปธรรมได้จริง ก็อาจจะสามารถช่วยให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาทำการเกษตร หรือเลือกที่จะทำการปลูกเฮมพ์ เพราะมีงาน มีรายได้ ทำงานอิสระ มีที่ทำกิน อาจทำให้พวกเขากลับมาอยู่บ้านเกิด หรือมาอยู่กับครอบครัวตามเดิม ก็จะก่อให้เกิดสังคมครัวเรือนที่มีความอบอุ่นมั่นคงขึ้น

2.2 ทศนคติและความคิดเห็นของชุมชนที่ไม่เห็นด้วย ให้มีส่งเสริมการปลูกเฮมพีในพื้นที่จากการสัมภาษณ์บางส่วนเท่านั้นที่มีความกังวลในเรื่องของการควบคุมดูแล เพราะอาจมีเหตุลักลอบขโมยตัดเฮมพีในพื้นที่ของคนอื่น สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน อีกทั้งยังกังวลว่า จะกลายเป็นปัญหายาเสพติดแบบกรณีของกัญชาหรือยาบ้าที่เคยระบาดในชุมชนบ้านแม่ตาว และได้ทำการปราบปรามไปแล้ว ไม่อยากให้เกิดเหตุแบบนั้นอีก โดยทางชุมชนมีความกังวลเรื่องยาเสพติดมากที่สุด สำหรับการปลูกเฮมพีเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้วนั้น หากไม่มีตลาดรองรับ ทางชุมชนคงไม่เห็นด้วยให้มีการส่งเสริมการปลูกเฮมพีในพื้นที่ ตลอดจนจะต้องเป็นนโยบายระยะยาวที่มีการดูแลชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบางครั้งหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมแล้วหายไป จึงทำให้โครงการไม่มีความต่อเนื่องขาดความเสถียรภาพ ซึ่งการปลูกเฮมพีในพื้นที่ อาจจะต้องมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ก่อนจำหน่าย เพราะเนื่องจากหากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วขายเลยอาจจะไม่มีใครรับซื้อเฮมพีจากชุมชน

ผลจากการสัมภาษณ์ทศนคติและความคิดเห็นของชุมชนในการส่งเสริมการปลูกเฮมพีเพื่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ในประเด็นที่ เห็นด้วย ให้มีส่งเสริมการปลูกเฮมพี กลุ่มผู้นำและตัวแทนประชากรในชุมชน เห็นสอดคล้องกันว่า ควรมีการฝึกอบรม ว่ามีกระบวนการปลูกอย่างไร วิธีการแปรรูป ตลอดจนต้องหาตลาดรองรับในเรื่องของการขาย เพราะหากไม่มีตลาดรองรับ ทางชุมชนก็ไม่ว่าจะปลูกแล้วจะนำไปจำหน่ายที่ใด และหากมีการส่งเสริมให้มีการปลูกเฮมพี ควรมีการป้องกันการลักขโมย ในส่วนของทศนคติและความคิดเห็นของชุมชนที่ไม่เห็นด้วย ให้มีส่งเสริมการปลูกเฮมพีในพื้นที่ มีความกังวลในเรื่องของการควบคุมดูแล และปัญหาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาที่เคยขึ้นภายในชุมชน ตลอดจนกังวลในเรื่องของตลาดรองรับ หากไม่มีตลาดรองรับชุมชนคงไม่เห็นด้วยให้มีการส่งเสริมการปลูกเฮมพีในพื้นที่

สรุปและอภิปรายผล

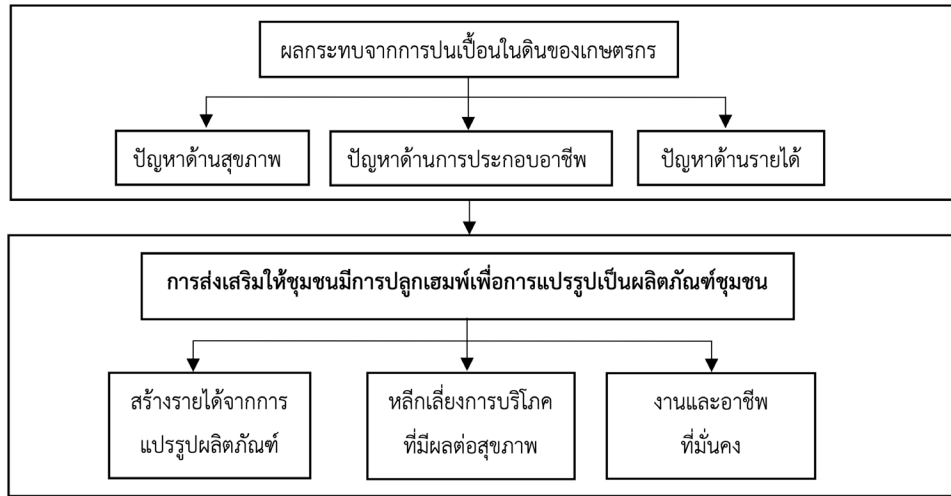
การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการปลูกเฮมพีในพื้นที่ปนเปื้อนแคดเมียม เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนกรณีศึกษาตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สามารถอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

ชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาตั้งแต่ในอดีต และพบปัญหาการปนเปื้อนแคดเมียมในดินของเกษตรกรที่มีสาเหตุมาจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ในบริเวณพื้นที่นั้น ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบในด้านต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2547) ที่พบว่า พื้นที่การทำนาปลูกข้าวมีการปนเปื้อนสารแคดเมียม ทำให้มีการปนเปื้อนในเมล็ดข้าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ The International Water Management Institute (IWMI) หรือ สถาบันจัดการน้ำนานาชาติ ร่วมกับกรมการวิชาการเกษตร ในปี 2541 (กรมควบคุมมลพิษ. 2545) ที่ได้มีการสำรวจและพบว่า ผลผลิตเมล็ดข้าวในตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีการปนเปื้อนแคดเมียม โดยปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนขณะนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากดินมีการปนเปื้อนแคดเมียม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านไม่สามารถปลูกข้าวได้ เนื่องจากมีการปนเปื้อนในพืชผลการผลิต จึงทำให้เกิดปัญหาด้านรายได้ของชุมชน โดยในขณะนี้ชาวบ้านได้แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยการปลูกพืชทดแทน เช่น อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง และยางพารา ทำให้ชุมชนมีรายได้ในระดับหนึ่ง แต่ราคาของผลผลิตไม่คงที่ ตลอดจนไม่สามารถส่งออกไปขายนอกจังหวัดได้ เนื่องจากพื้นที่มีการปนเปื้อน อย่างไรก็ตาม ชุมชนแม่ตาวได้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริม โดยทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนจำหน่าย เพื่อ

หารายได้เสริมให้กับชุมชน ตลอดจนพื้นที่ที่มีการปนเปื้อนแคดเมียมในชุมชนนั้นก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ โดยพบว่า ผู้สูงอายุมีอาการปวดข้อปวดกระดูกจากการได้รับสารแคดเมียมมาเป็นเวลานาน การบริโภคอาหารที่มีการปนเปื้อน ประกอบกับการทำงานหนัก ทำให้ร่างกายทรุดโทรมมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2558) ที่กล่าวถึงแคดเมียมว่า เป็นสารโลหะหนักที่ทำลายสุขภาพ โดยแคดเมียมสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ เมื่อมีการบริโภคข้าว ผัก ปลา ที่มีการปนเปื้อนแคดเมียมเข้าไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (เลิศ อินทะวาท และคณะ. 2560) ที่มีการรายงานผลกระทบจากสารแคดเมียม ส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพด้วย

ดังนั้นจึงสามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาได้ดังรูปที่ 2 โดยให้มีการส่งเสริมการปลูกเฮมพ์หรือกัญชง ที่สามารถผลิตเป็นเส้นใยเพื่อส่งออกต่างประเทศ หรือการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อออกจำหน่าย ทั้งนี้เนื่องจากเฮมพ์มีคุณค่า และราคาที่สูง ซึ่งหากนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552) และมีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าว ดังนั้นผลิตภัณฑ์ชุมชนสร้างสรรค์จะสามารถช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน หรือเกิดการสร้างงาน ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ และงานที่มั่นคงขึ้น ประกอบกับสามารถหลีกเลี่ยงการบริโภคพืชผักทางการเกษตรที่มีการปนเปื้อนแคดเมียม อันเป็นช่วยแก้ปัญหาในด้านสุขภาพ และเกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยสามารถสรุปแผนผังแนวทางการแก้ปัญหาได้ดังรูปที่ 2

สำหรับทัศนคติและความคิดเห็นของผู้นำและชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเห็นควรให้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกเฮมพ์ หากแต่จะต้องมีการควบคุมการผลิต การดูแลแปลงปลูก เพื่อป้องกันการลักขโมย เพราะอาจจะเข้าใจผิดว่า “เฮมพ์” หรือ “กัญชง” เป็น “กัญชา” ซึ่งทางชุมชนกังวลเรื่องปัญหายาเสพติดมากที่สุด ตลอดจนการรักษาความปลอดภัยแปลงปลูก และต้องมีหนังสือรับรองว่า สามารถปลูกได้อย่างถูกกฎหมายภายใต้การควบคุมของรัฐ ซึ่งอาจกลายเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาและการส่งเสริมการปลูกเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนควรมีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องวิธีการปลูก การดูแลรักษา และการแปรรูป ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ หรือ UN ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้มีความเชื่อมโยงกัน (Griggs. 2013) สำหรับแนวทางการแก้ปัญหานี้ตัวแทนประชากรในชุมชนได้ระบุว่า อยู่ที่ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจว่า จะนำนโยบายใดมาใช้ในการแก้ปัญหาพื้นที่ปนเปื้อน ทั้งนี้จะต้องมีการอธิบายให้เข้าใจว่า ปลูกเฮมพ์แล้วจะมีประโยชน์อย่างไร โดยจะมีการวางแผนการริเริ่มนำร่องจากกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้วทำให้เห็นเป็นตัวอย่างว่า สามารถทำได้จริง สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน จากนั้นชุมชนจึงจะเริ่มทยอยทำตามกัน ดังนั้นในมุมมองของผู้นำ จึงมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า ควรมียุทธศาสตร์ป้องกันหากมีการปลูกเฮมพ์ในพื้นที่ชุมชน ประกอบกับควรหาตลาดการ วิชาการป้องกันที่รัดกุม และมีมาตรฐาน ประกอบกับควรสร้างกฎกติการ่วมกันในชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาพื้นที่ปนเปื้อน ได้ผลิตภัณฑ์ชุมชน และเกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนจากรากฐานของชุมชน

ภาพที่ 2 รูปแบบแนวทางการแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะ

ผลิตภัณฑ์ที่มีการออกแบบควรมีการผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี ในการออกแบบสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในเชิงพาณิชย์ สามารถขายและส่งออกได้อย่าง มีคุณภาพ ตลอดจนควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์เข้ามาดูแลชุมชนในระยะเริ่มต้นของโครงการ เพื่อวางแผน และวางแนวทางให้ชุมชน ในการขายและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยการวางแผนต้นทุน ต่อการผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ชุมชนนั้นมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และคํ่าทางเศรษฐศาสตร์มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2545). การดำเนินงานหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิพิธการพิมพ์.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2545). แคดเมียม (Cadmium). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2558). โครงการสำรวจและวิเคราะห์ผลกระทบจากการทำเหมืองทั่วประเทศ เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา และการใช้ประโยชน์พื้นที่ศึกษาภายใต้ที่ลุ่มแม่ตาบ อำเภอมะนัง จังหวัดตาก. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 25 (พ.ศ. 2547) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เรื่อง กำหนดมาตรฐานคุณภาพดิน ดินพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 119 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2547.
- เลิศ อินทวาท และคณะ. (2560). ผลของการบริหารจัดการผลกระทบที่เกิดจากการปนเปื้อนของ สารแคดเมียมในพื้นที่ตำบลแม่ตาบ อำเภอมะนัง จังหวัดตาก. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 27(2): 115-132.

- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2547). **รายงานสัมมนาวิชาการปัญหา
มลภาวะโลหะหนักในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **เศรษฐกิจสร้างสรรค์: รายงาน
การศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (2561). **คู่มือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการกำกับดูแลซึ่งยาเสพติด
ให้โทษประเภท 5 เฉพาะเฮมพ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Chen, L., Sun, T., Sun, L., Zhou, Q. & Chao, L. (2006). Influence of Phosphate Nutritional
Level on the Phytoavailability and Speciation Distribution of Cadmium and Lead
in Soil. *Journal of Environmental Sciences*, 18: 1247-1253.
- CODEX. (2015). **General Standard for Contaminants and Toxins in Food and Feed
(CODEX STAN 193-1995, last amended in 2015)**. Retrieved on May 20, 2019,
from <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/codex-texts/list-standards/en/>
- Griggs, D. (2013). Sustainable Development Goals for People and Planet. *Nature*, 495:
305-307.
- Schluttenhofer, C. & Yuan, L. (2017). Challenges towards Revitalizing Hemp: A Multifaceted
Crop. *Trends in Plant Science*, 22(11): 917-929.